

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

2-maxsus
son (6-jild)

2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ S/2 (6) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Saparbaev Bunyod Khurrambek ogli

KHIVA (KHOREZM) STATE AS AN ACTIVE AGENT:

DIPLOMACY, ECONOMY, AND RUSSIAN INTERACTION, 1806–1825 10-22

Rahmatilloev Nusratillo

BUXORO AMIRLIGI VA QO‘QON XONLIGI O‘RTASIDAGI SIYOSIY

JARAYONLARNING QO‘QON XONLIGI TARIXSHUNOSLIGIDA YORITILISHI..... 23-27

Sattarov Akram Madaminovich

TURKISTON GENERAL-GUBERNATORLIGI AHOLISINING IJTIMOIIY HAYOTI..... 28-33

Джаббаров Юлдуз Джуманиязовна

ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ЮРИДИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ

В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УЗБЕКИСТАНА 34-38

Boyto‘rayev Sirojiddin Usmon o‘g‘li

SURXONDARYO VILOYATI MUZEYLARI VA TURIZM SALOHIIYATINING

SHAKLLANISHIDA: TERMIZ O‘LKASHUNOSLIK MUZEYINING O‘RNI 39-43

Qobulova Gulzoda Maxsud qizi

O‘RTA ASR MANBALARINI RAQAMLASHTIRISHNING ILMIY ZARURATI

VA KONSEPTUAL ASOSLARI..... 44-49

Qudratillayev Parviz

KONFUTSIYLIK TA‘LIMOTIDA IJTIMOIIY HIMOYA MASALALARI 50-53

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Юлдашева Надира Викторовна

НОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ ПРЕВЕНТИВНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ

ЗАКУПОК В УЗБЕКИСТАНА: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ И ПРАВОВЫЕ НОВАЦИИ 54-63

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Saifnazarov Ismail Saifnazarovich

MAHALLA – O‘ZBEK JAMIYATINING TARIXIY MEROSI,

MAMLUKAT TINCHLIGI VA RAVNAQINING ASOSIY POYDEVORI 64-69

G‘ulomov Abdullo

MAHMUD LOMISHIYNING “TAMHID” ASARIDA IMOMAT BORASIDAGI

QARASHLAR TAHLILI..... 70-76

Axmedov Xamdam Alikulovich

XALQARO EKOLOGIK ADOLATNI TA‘MINLASHDA TRANSCHEGARAVIY MAS‘ULIYAT,

“UMUMIY VA DIFFERENTIALLASHGAN JAVOBGARLIK” MUAMMOLARI 77-81

Raxmonov Shohzod Husan o‘g‘li

YOSHLAR AXLOQIY TAFAKKURI VA MADANIYATINI YUKSALTIRISHDA

NURONIYLAR TAJRIBASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI..... 82-85

<i>Oripov Shuxratjon Orip o'g'li</i> RAHBAR KADRLAR MA'NAVIY QIYOFASINING IJTIMOIIY-FALSAFIY MODELI.....	86-93
<i>Jomuradov Ikrom Ilxom o'g'li</i> IMMANUEL KANT FALSAFASIDA NOUMENAL ERKINLIK VA FENOMENAL DETERMINIZMNING ANTINOMIK TABIATI: TRANSCENDENTAL KONTEKSTDA TAHLIL	94-98
<i>Safarov Akbar Isoqulovich, Ziyotova Adolat Ergashovna</i> EKOLOGIK MADANIYAT YUKSAKLIGI, HUQUQIY ONG VA TABIAT-JAMIYAT INSONNING UZVIY BOG'LIQLIGI	99-103

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Musayev Akmalbek Ibragimdjaniyovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK DIPLOMATIK DISKURSIDA EVFEMIZATSIYA VA YUMSHATISH STRATEGIYALARINING LINGVOPRAGMATIK TAHLILI	104-110
<i>Bazarov Zokir Mehrikulovich</i> A.QODIRIYNING "O'TKAN KUNLAR" ROMANI TARJIMALARIDA LINGVOKULTUROLOGIK KOMPETENSIYA KOMPONENTLARINING IFODALANISHI	111-114
<i>Kuchiyev Malik Abdumannonovich</i> ILOVA QURILMA TARKIBIDAGI FRAZEOLGIK BIRLIK LARNING STILISTIK FUNKSIYALARI	115-120
<i>Абдуллаева Парвина Толибжоновна</i> ТЕМПОРАЛЬНЫЙ ОБРАЗ В ИСПАНСКОЙ И УЗБЕКСКОЙ ПАРЕМИОЛОГИИ.....	121-123
<i>Ismoilova Fotima</i> ISAJON SULTONNING "BILGA XOQON" ROMANIDA TO'QIMA OBRAZ LARNING BADIIY VAZIFASI	124-129
<i>Eshqulov Sunnat</i> PESHLAVHALARNING TIL XUSUSIYATLARI VA IMLO MUAMMOLARI XUSUSIDA.....	130-134

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Yo'ldoshev Azizjon Ergash o'g'li</i> OMMAVIY ISHTIROK DARAJALARINI ANIQLASHNING AYRIM HUQUQIY MASALALARI	135-139
<i>Sagindikov Maxset Djubaktanovich</i> CONSTITUTIONAL AND LEGAL ESSENCE OF COOPERATION BETWEEN COUNCILS OF PEOPLE'S DEPUTIES AND CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS	140-147
<i>Rajabov Umrbek Ravshanbekovich</i> OILA-TURMUSH MUNOSABATLARI DOIRASIDAGI JINOYAT LARNI BARTARAF ETISHDA PROFILAKTIKA INSPEKTORLARI FAOLIYATINING KRIMINOLOGIK MEKANIZMLARI	148-152
<i>Bekov Ixtiyor Rustamovich</i> KONSTITUTSIYAVIY ODIL SUDLOVNI ILM VA TA'LIM BILAN UYG'UN RIVOJLANTIRISH MASALALARI	153-157
<i>Хайдарова Хилола Анваровна</i> МЕЖДУНАРОДНЫЕ ИНИЦИАТИВЫ РЕСПУБЛИКА УЗБЕКИСТАН И ИХ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ ГЛОБАЛЬНОГО ДИАЛОГА	158-164

<i>Ahmedov Islom Baxtiyor o'g'li</i> ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA RAQOBATBARDOSH PROFESSIONAL VA ZAMONAVIY KADRLARNI TAYYORLASH: MAQSAD VA VAZIFALAR	165-168
<i>Fayzulloev Shohijaxon Jobirovich</i> JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A'ZOLIK BOSQICHIDA SHAFFOFLIKNI TA'MINLASH MASALALARI	169-176
<i>Turgunboeva Mamura</i> SOME ISSUES OF COPYRIGHT PROTECTION ON THE INSTAGRAM SOCIAL NETWORK	177-181
<i>Mamataliyeva Shahnoza Xushmamat qizi</i> JINOYAT PROTSESSIDA XAVFSIZLIK CHORALARI QO'LLASH JARAYONIDA ISBOT QILISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	182-192
<i>Shokirova-Inomjonova Mashhuraxon G'ayratjon qizi</i> IJTIMOIY SOHA TUSHUNCHASINING NAZARIY-HUQUQIY TAHLILI	193-196
<i>Turayeva Dildora Iskandarovna</i> ICHKI ISHLAR ORGANLARINING JAMOAT XAVFSIZLIGIGA OID FAOLIYATINI AXBOROTLAR BILAN TA'MINLASHNING TURLARI, SHAKLLARI VA BUGUNGI KUNDAGI HOLATI	197-206
<i>Абдужаппоров Шахбоз Музаффар ўғли</i> ПРАВОВЫЕ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАССЛЕДОВАНИЯ КИБЕРПРЕСТУПЛЕНИЙ	207-215
<i>To'rabayeva Ziyoda Yakubovna</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA VOYAGA YETMAGANLARNI JINOIY JAVOBGARLIK VA JAZODAN OZOD QILISHGA DOIR QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH	216-227
<i>Abdusamiyeva Dilrabo Abduvaxob kizi</i> THE ROLE OF THE PENITENTIARY SYSTEM IN THE RESOCIALIZATION OF PERSONS RELEASED FROM PENAL INSTITUTIONS	228-233
<i>Bekmirzayeva Umida</i> DAVLAT ISHTIROKIDAGI AKSIYADORLIK JAMIYATLARI KUZATUV KENGASHLARIDA SUN'IY INTELLEKTNI A'ZO-MASLAHATCHI SIFATIDA JORIY ETISHNING HUQUQIY ASOSLARI VA ISTIQBOLLARI	234-237
<i>Суннатиллаева Сарвиноз</i> НАДЛЕЖАЩАЯ ПРАВОВАЯ ПРОЦЕДУРА В ПРОИЗВОДСТВАХ ПО ДЕЛАМ О КОНКУРЕНЦИИ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ И УЗБЕКИСТАНЕ	238-244
<i>Mardonova Gulsanam Bahodir qizi</i> GIYOHVANDLIK VOSITALARINING VIRTUAL OLAMDA SOTILISHI, NARX SHAKLLANISHI, HUQUQIY BAHOLASH VA EKSPERTIZA MUAMMOLARI	245-252
<i>Isoqov Habibilla Jakparaliyevich</i> PUL YUVISHGA QARSHI KURASHISH SOHASIDAGI XALQARO VA MINTAQAVIY TASHKIOTLAR, ULARNING FUNKSIYA VA VAZIFALARI	253-261
<i>Хван Леонид Борисович, Гулимова Зилола Шухратовна</i> ЦИФРОВИЗАЦИЯ АДМИНИСТРАТИВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН: ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ	262-268
<i>Kdirbaeva Altinay Maksetbaevna</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA XOTIN-QIZ XODIMLAR FAOLIYATIDA XIZMAT INTIZOMI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR	269-275

<i>Zinelbaev Baxitjan Qublan o'g'li</i> YO'L HARAKATI XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA MA'MURIY-HUQUQIY MEKANIZMLARNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI (O'ZBEKISTON TAJRIBASI)	276-281
<i>Xo'jayeva Malohatxon Fozilxo'ja qizi</i> MA'MURIY Hujjatni tushunish va qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari	282-286
<i>Toshkanov Nurbek Bahriddinovich</i> OLIY TA'LIM MUASSASALARI – TADBIRKORLIK SUBYEKTI SIFATIDA	287-295
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Rustamov Ilkhom Tursunovich</i> DIDACTIC POTENTIAL OF THE LINGUOPRAGMATIC APPROACH IN TEACHING SMALL-GENRE TEXTS	296-300
<i>Kaypnazarov Srajatdin Gayratdinovich</i> «ELEKTR BO'LIMI» BO'YICHA RAQAMLI TA'LIM MUHITINI YARATISH: QORAQALPOG'ISTON MAKTABLARI MISOLIDA.....	301-307
<i>Bozorov Zokir, Axtamaliyev Shamshod, Karimov Dilshod, To'rayeva Lobar</i> VEKTORLAR ALGEBRASINING ELEMENTAR MASALALAR YECHISHGA TATBIQI	308-315
<i>Abduraxmonova Tuxtapashsha Rustamovna</i> IONLI POLIMERLANISH REAKSIYASINI O'QITISHDA 3D VA VIRTUAL TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	316-322
<i>Yaxshilikova Nargiza</i> BLENDED LEARNING STRATEGY IN TEACHING ENGLISH	323-327

Received: 30 January 2026
Accepted: 15 February 2026
Published: 28 February 2026

Article / Original Paper

STYLISTIC FUNCTIONS OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE COMPOSITION OF THE APPENDIX DEVICE

Kuchiyev Malik Abdumannonovich

Doctor of Philosophy (PhD) in Philology,
Associate Professor of the Department of Second Foreign Languages, Samdech Technomics University

Abstract. The article examines the problem of using phraseological units in the structure of connecting constructions, and also analyzes the study of the functions performed by phraseological units in the structure of connecting elements using examples from German fiction.

Keywords: application construction, phraseological units, function, stylistic function, periphrasis, repetition, means of artistic representation, complex syntactic integrity, additional meaning.

ILOVA QURILMA TARKIBIDAGI FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING STILISTIK FUNKSIYALARI

Kuchiyev Malik Abdumannonovich

filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
SamDCHTI ikkinchi chet tillar
kafedrasida dotsenti
E-mail: kuchievmalik@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada ilovali qurilma tarkibida frazeologizmlarning qo'llanilish muammosiga to'xtalib, frazeologizmlarning ilovali elementlar tarkibida bajarib keladigan funksiyalari tadqiqi nemis tili badiiy adabiyotidan olingan misollar vositasida tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: ilova konstruksiya, frazeologik birliklar, funksiya, stilistik funksiya, perifraz, takror, badiiy tasvir vositalari, murakkab sintaktik butunlik, qo'shimcha ma'no.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V6SI2Y2026N18>

Jahon tilshunosligida lingvistik tadqiqotlarda ilova konstruksiyalarning mazmun-mohiyati, ilovali elementlarning stilistik strukturalarini aniqlash masalalari ko'plab tadqiqot ishlarining obyekti bo'lib kelmoqda. Ilova hodisasi ma'lum darajada o'zining tarixiga ega bo'lgan grammatik hodisa hisoblanib, hanzu tilshunoslik fani doirasida muhim, biroq nisbatan kam o'rganilgan dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda.

Ilovali qurilma hodisasini o'rganar ekanmiz, bu hodisa to'g'risida mavjud bo'lgan fikr va mulohazalarimiz ham borgan sari kengayib, chuqurlashib boradi. Chunki, bu hodisa ko'p qirrali, ko'p tomonli lingvistik hodisadir. Uning ko'p qirrali hodisa ekanligi ilovali elementlarning ilova qurilma tarkibida bajarib kelayotgan funksiyalari bilan belgilanadi. Ilovali elementlar matnni to'ldiribgina qolmasdan, balki ularni yangi-yangi tomondan boyitadi, kengaytiradi, chunki bu yerda ilova qurilma uzluksiz, murakkab va uslubiy qurilma ekanligi o'z ifodasini topadi va uning

tarkibida frazeologizmlar va badiiy tasvir vositalarining qo'llanilishi imkoniyatini beradi [3, 9 – 19-b.].

Ilovali elementlar tufayli yuzaga kelgan sintaktik birliklardan- bu ilova konstruksiya bo'lib, u ham o'z navbatida ilova aloqalariga asoslangan murakkab sintaktik butunlikning paydo bo'lishiga sabab bo'ladi.

Shuning uchun ham biz bu ikkala terminologik tushunchani parallel ravishda qo'llashimiz mumkin. Biroq, ilova konstruksiyaning sintaktik tabiatini, xususiyatini o'rgana borgan sari biz yana u bilan bevosita bog'liq bo'lgan yana bir sintaktik hodisaga duch kelamiz, u ham bo'lsa gapni aktual bo'laklarga ajratish hodisasidir [1, 75]. Bu o'rinda ilova konstruksiya bilan gapning aktual bo'laklarga ajratish hodisasi orasida ma'lum darajada aloqalar shakllanishini qayd etish lozim.

Ilovali elementlarning tabiatga xos bo'lgan xususiyatlardan yana biri bu uning tarkibida frazeologizmlarning qo'llanilishidir. Shu o'rinda frazeologiya to'g'risida umumiy ma'lumotlarni berishni lozim topdik.

Ma'lumki, frazeologiyaning nazariy masalalari V.Vinogradov, A.N.Tixonov, Yu.Yu.Avaliani, A.M.Bushuy, L.I.Royzenzon, A.Kunin, I.I.Chernыsheva, Ye.D.Polivanov ishlarida tadqiq qilingan. Ular rus va chet tillar frazeologiyasini o'rgangan va shu asosda frazeologiyani mustaqil lingvistik soha sifatida ajratish haqida fikr bildirgan. Ye.D.Polivanovning ta'kidlashicha, yangi shakllanadigan frazeologiya sohasi leksikologiyaga nisbatan xuddi sintaksis morfologiyaga nisbatan egallagan o'rinda bo'lishi lozim. "...Sintaksisga teng keluvchi yangi sohaning shakllanishiga ehtiyoj sezilmoqda,- deb yozgan edi Ye.D.Polivanov,- lekin sintaksis so'z birikmalarining umumiy tiplarini, xususiyatlarini o'rgansa, yangi shakllanadigan soha leksemalarning o'zaro munosabati asosida yuzaga keladigan birikmalarning konkret, individual (leksik) ma'no xususiyatlari bilan shug'ullanadi". Yangi shakllanadigan sohani Ye.D.Polivanov frazeologiya yoki idiomatika deb nomlagan edi [5, 61].

Nemis tilida frazeologizmlar va badiiy tasvir vositalari iloval elementlar sifatida matnlar doirasida xilma-xil stilistik funksiyalarni bajarib keladi: umumiylikni konkretlashtirish vositasi; biron-bir komponentning tushirib qoldirilishi; perifraz; takror vositasi; antiteza; o'xshatish, so'z tartibi, sinonimiya va boshqalar [7, 56].

Umumiylikni konkretlashtirish vositasi — bu iloval elementlarga xos bo'lgan stilistik funksiyalardan biridir.

Sie zogen in die Stadt um, mit Kind und Kegel [Kühn 1975:113].

Ushbu misolda iloval elementlar ma'lum bo'laklarning mazmunini konkretlashtirib, shaxslarni aniqlab kelmoqda. Bu yerda iloval elementlarning stilistik funksiyasi kishilarning qarindoshligini aniqlashdan iborat.

Iloval elementlarning perifraz funksiyasida kelganda ma'lum bo'lakka xos bo'lgan odatda perifrazni konkretlashtiradi yoki aksincha, o'zi perifraz vositasida kelishi mumkin.

Sie erwartete ihren Bruder. Das Auge unseres Gesetzes. Polizei [Remarque 1967:244].

Bu yerda iloval elementning stilistik funksiyasi perifraz vositasi orqali ifodalanib kelgan. Bu bilan iloval elementning stilistik funksiyasining ta'siri nihoyatda oshmoqda.

Iloval elementlarning antiteza funksiyasida kelganda tasvirlanayotgan hodisani kitobxonning chuqur anglashi, idrok qilishi uchun xizmat qiladi. Natijada ular tasviriy vositalarning turli xil stilistik usullarida kela oladi.

Mutter Hardekopf hatte ihrer Tochter nach Kräften den Rücken gesteiht. Sie ermuntert zu immer neuen Widerstand [Bredel 1979:492].

Mazkur misolda ilovali elementlarning ma'no xususiyatlari ma'lum bo'laklarning ma'no xususiyatlari qarama-qarshi qo'yiladi. Bu yerda ilovali elementlarning ma'no xususiyatlari ma'lum bo'laklarning ma'no xususiyatlariga emas, aksincha ilovali elementlarning birining ma'nosiga qarama-qarshi qo'yiladi [6, 16]. Demak, ilovali elementlarning ma'lum bo'lakka yoki gapning biron-bir komponentiga nisbatan bajarib kelayotgan bunday stilistik funksiyalari boshqa tasviriy vositalarda ham takrorlanishi mumkin.

Ilovali elementlar takror vositasida ma'lum bo'laklarga yoki butun gapning mazmuniga nisbatan turli xil shakllarida ifodalanib kelishi mumkin. Takroriy usullar yordamida yuzaga keluvchi har qanday ilovali element o'z tabiatiga ko'ra tasviriy vositalar hisoblanadi va matn doirasida xilma-xil stilistik funksiyalar bajarib keladi. Takror so'z, so'z birikmasi shaklida ifodalanib kelgan ilovali elementlarning matn doirasida bajarib keluvchi stilistik funksiyalarini izohlab berishdan oldin, shu soha bo'yicha ayrim tilshunos olimlarning fikr va mulohazalarini bu yerda keltirishni o'rinli deb bilamiz.

Masalan E.M. Gjanyans va G.M. Astapovalar hozirgi zamon ingliz va rus tillarida takroriy prinsiplar yordamida yuzaga kelgan ilovali unsurlarning strukturaviy va ma'noviy xususiyatlarini o'rganib, takroriy so'z va so'z birikmalariga xos bo'lgan xususiyatlar to'g'risida shunday xulosaga kelishgan: "Takroriy prinsiplar asosida yuzaga kelgan ilovali unsurlar parsellyatsiya hodisasining ajralmas qismi bo'lib, ular kitobxonga ekspressiv va emotsional ta'sir ko'rsatish maqsadida hosil bo'ladi" [4, 31-32]. Mualliflarning takroriy prinsiplari yordamida yuzaga kelgan ilovali unsurlar to'g'risidagi ushbu fikrlarini alohida ta'kidlash maqsadida, ya'ni bir xulosani bu yerda namoyish etamiz: «Leksik takror, umuman olganda, har qanday takror bu nimanidir alohida ta'kidlash, nimagadir alohida diqqat-e'tiborni qaratish maqsadida sodir bo'luvchi ajratish jarayonining ekspressiv usulidir» [2, 126]. Demak, mualliflarning ta'kidlashicha har qanday takror, u so'z yoki so'z birikmalari shaklida ifodalanib keladimi, yoki ilovali konstruksiyalar shaklida ifodalanib keladimi, undan qat'iy nazar tasvirlanayotgan hodisani kitobxonning chuqur anglashi va idrok qilishi uchun xizmat qiladi va uning fikr-hayoliga estetik ta'sir ko'rsatadi. Ilovali elementlar ma'lum bo'lakka nisbatan oddiygina takrorlanib qolmasdan, o'zining unga nisbatan vazifasini ham o'zgartiradi.

Armond, du sollst bei mir stehlen. Hier unter meinen Augen [Th.Mann 1960: 67].

Ushbu misolda namoyish etilgan ilovali elementlar takroriy prinsip asosida namoyon bo'lmoqda. Yuqorida ta'kidlab o'tganimizdek, har qanday takror aniq bir vazifa bajarib keladi, odatda, takrorlanuvchi qism oddiygina takrorlanibgina qolmasdan, balki o'zining vazifasini ham o'zgartiradi. Natijada takrorlanuvchi qismning, ya'ni ilovali elementning ta'sirchanligi oshadi. Kitobxonning diqqat e'tibori ana shu takrorlanib keluvchi qismga qaratiladi. Takrorlanib keluvchi ilovali element oddiygina takrorlanib qolmasdan, balki u leksik-grammatik vositalar yordamida kengaytiriladi, natijada u tomonidan ma'lum bo'lakka nisbatan bildirilayotgan qo'shimcha ma'noning ham hajmi kengayadi. Ilovali elementlarning yuzaga kelishi boshqa ilovali elementlardan keskin farq qiladi, chunki bu yerda harakatning obyektga o'tishi natijasida takrorlanuvchi ilovali element hosil bo'ladi. Harakatning obyektga o'tishi bilan yuzaga kelgan ilovali elementlarning strukturaviy tuzilishi leksik-grammatik vositalar yordamida kengaytiriladi. Buning natijasida kitobxon tasvirlanayotgan voqea va hodisalar to'g'risida to'laroq ma'lumotga ega bo'ladi.

Demak, ilovali elementlarning tasviriy vositalar funksiyasida kelishida, ularning ma'lum bo'lakka nisbatan bildirayotgan qo'shimcha ma'nolari bilan birgalikda gap tarkibida bajarib kelayotgan sintaktik funksiyalarining o'zaro almashuvi ham katta ta'sir ko'rsatishi mumkin ekan.

Ba'zi hollarda takrorlanish tamoyili asosida hosil bo'lgan ilovali elementlarning ma'no xususiyati ko'chma ma'noga teng bo'lishi mumkin.

Doch, er wolle eine kleine Episode aus dem Jahre 1915 erzählen. Seine Begegnung mit dem groben Sun-Yat-sen [Bredel 1979:288].

Er war enttäuscht. Er hatte ein zu stimmendes Wort von den alten erhofft. Eine kleine Anerkennung für seine Haltung [Bredel 1979:254].

Keltirilgan misollarda ilovali element ma'lum bo'lakni tashkil qiluvchi ayrim komponentlarning takrorlanishi bilan hosil bo'lgan bo'lsa-da, biroq ularning mazmun munosabatlari bir-biriga to'g'ri kelmaydi. Bunda ilovali elementlar tarkibida takrorlanib keluvchi obrazli so'z va iboralar o'z tabiati bilan semantik, stilistik funksiyalardan tashqari, sintaktik funksiyalarni ham bajarib keladi, ular ma'lum bo'lak bilan ilovali elementlar o'rtasida qo'shimcha aloqa vositasini ifodalaydi.

Ilovali elementlar tarkibidan biron-bir elementning tushirilishi. Odatda u yoki bu gap yoki matn tarkibida qandaydir elementlarning tushirilib qoldirilishi kuzatiladi. Tushirilib qoldirilgan elementlar biron-bir gap bo'lagining mazmuniga hech ta'sir ko'rsatmaydi, aksincha, tasvirlanayotgan voqea-hodisalarning kitobxonga nisbatan ta'sir kuchi oshadi, chunki kitobxonning diqqat e'tibori ana shu tushirilib qoldirilgan element bilan band bo'ladi.

Dann sprach er langsam, Wort für Wort: Der General fürchtete um sein Zentrum. Mit gutem Grund [Bredel 1979:208].

Du, zum Beispiel hast Kind und Frau. Ja, ich kenne die Blocks auf Knappendorf zu. Mit den blauen Balkons [Thürk 1965:128].

Demak, yuqorida ta'kidlaganimizdek, ushbu misollarda namoyish etilgan ilovali elementlar tarkibidan — "mit"- ko'makchisi tushirilgan, biroq uning tushirilib qoldirilishi ilovali elementlarning ma'no xususiyatiga hyech ta'sir ko'rsatmaydi. Aksincha, ma'lum bo'laklar bilan ilovali elementlar o'rtasidagi mazmuniy munosabatlar yanada mustahkamlanadi, bunga sabab shuki -"mit"- ko'makchisi ilovali elementlar tarkibida kelmagan bo'lsa ham, ularni boshqarib keladi, ya'ni ma'lum bo'laklarga nisbatan tobelik munosabatlarini kuchaytiradi. Ma'lum bo'laklarsiz ularning ilovali elementlar funksiyalarida kelishini tasavvur qilib bo'lmaydi [8, 123]. Natijada ma'lum bo'laklar bilan ilovali elementlar o'rtasida ikki tomonlama bog'liqlik vujudga keladi: ma'lum bo'lak tarkibidagi -"mit"- ko'makchisi yordamida ajratilgan bo'lak boshqarilsa, ilovali elementning mazmuni yordamida ma'lum bo'lakning mazmuniga aniqlik kiritiladi, ya'ni u konkretlashtiriladi, to'ldiriladi, izohlanadi va aniqlanadi.

Demak, har qanday holatda ham o'zlariga xos xususiyatlarni saqlab qoladi. Ilovali elementlar tarkibida mavjud bo'lgan bunday sintaktik kamchiliklar, ya'ni -"mit"- ko'makchisining kelmasligi bu uslub vositasining mahsulidir. Uning ta'sirida til elementlari tejaladi, natijada tasvirlanayotgan voqea-hodisalarning ta'sir kuchi oshadi, chunki bunday tejash gapning mazmuniga hech ta'sir qilmaydi.

Sie waren mit Gustav, ihrem Mann, und ihren Brüdern im Krieg gewesen und vorher in derselben Fabrik [Seghers 1963:59].

Namoyish etilgan ilovali elementlar tarkibidagi sintaktik kamchiliklar -mit, -bei, -zu kabi ko'makchilarning tushirilib qoldirilishi bilan bog'liq. Bunday sintaktik kamchiliklar ular tomonidan ma'lum bo'laklarning mazmuniga bildirilayotgan qo'shimcha ma'no mazmuniga ta'sir ko'rsatmaydi, aksincha, qo'shimcha izohlarning ta'siri kuchayadi, chunki ilovali elementlarni tashkil etuvchi har bir bo'lak alohida mustaqil kommunikativ yadro sifatida shakllanib, kitobxonning diqqat-e'tiborini o'ziga jalb qiladi. Ilovali elementlarga xos bo'lgan bunday xususiyatlarning boshqa xuddi shunday ilovali elementlar tarkibida takrorlanishi yangi-yangi tasviriy vositalarning stilistik usullari sifatida gavdalanib kelishiga sabab bo'ladi.

Obrazli so'z va so'z birikmalari shakllarida ifodalanib keluvchi ilovali elementlar yordamida asar qahramonlarining tashqi qiyofasi, ichki dunyosi, yurish-turishlari tasvirlanishlari mumkin.

Das war nun bekannt geworden, und daher liebte der König das perfekt schöne Mädchen nicht. Auch ihn nicht [Bredel 1979:366].

Ilovali elementlar har doimgidek ma'lum bo'laklarning mazmunini konkretlashtirish, to'ldirish, aniqlash bilan birga sodir bo'layotgan voqea va hodisalar to'g'risida ma'lumot beradi. Ana shunday obrazli so'z va ifodalar shaklida ifodalanib keluvchi ilovali elementlarning ma'no xususiyatlari doimo ijobiy xarakterga ega bo'lavermaydi, aksincha, salbiy xislatlarni ifodalab kelish uchun ham xizmat qilishi mumkin.

Machet schloß die Schafule auf, fand darin Schriftrollen und Papiere, er stellte sich unter eine Fackeln und las Briefe, Notizen, tagebuchartige Aufzeichnungen [Elger 1977:293].

Yuqorida ta'kidlaganimizdek, misolda namoyish etilgan ilovali elementlarning ma'no xususiyatlari yordamida salbiy xarakterga ega bo'lgan xususiyatlar tasvirlanadi. Bu yerda tahlil ostiga olingan misollar ilovali elementlar tomonidan bajarib kelinayotgan stilistik funksiyalarning nihoyatda xilma-xiligini alohida ta'kidlamogda.

Ilovali elementlar o'xshatish vositasida ma'lum bo'laklarning ma'no xususiyatlarini ilovali elementlarning ma'no xususiyatlariga qiyos qilish jarayonida yuzaga keladi.

Die feindlichen Sturmtruppen treiben unsere Infanteristen hügelab vor sich her, wie beim Sandkastenspiel [Hofe 1976:381].

Ba'zi hollarda ilovali elementlar tomonidan ma'lum bo'laklarga nisbatan boshqarib kelinayotgan stilistik funksiyalarning doirasi kengayishi mumkin. Natijada ularning tarkibida tasviriy vositalarning bir nechitasi ishtirok etadi.

Demak, yuqorida olib borilgan tahlil natijasida shuni ko'rish mumkinki, ilovali elementlar tarkibida ifodalanib kelgan frazeologik birliklar ma'lum bo'laklariga nisbatan bajarib kelayotgan stilistik funksiyalari nihoyatda boy va rang-barang ekanligini namoyish etadi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Адмони В. Г. Синтаксис современного немецкого языка. – Ленинград, 1973. – С. 366
2. Ахмедова Б. М. К вопросу изучения порядка слов в современном немецком языке. Вестник, Каз ГУ. №37. – Алматы, 2000. – С. 56-57.
3. Бушуй А. М. Типология семантических корреляций в немецком и английском языках. «Олий мактабларда хорижий тилларни ўргатишнинг лингвистик ва услубий муаммолари» мавзусидаги республика илмий амалий конференция материаллари. Самарқанд: Сам ДАҚИ, 2002. – Б.5-9.
4. Гжаниянц Э.М., Астапова Г.М. Сравнительно-сопоставительный анализ повтора в парцеллированных структурах английского и русского языков // Семантико-

- стилистические исследования текста и предложения. – Ленинград: Издательство Ленинградского государственного педагогического института, 1980. – С. 31-38
5. Поливанов Е.Д. Введение в языкознание для востоковедных вузов. – Ленинград: Ленинградского восточного института имени А.С. Енукидзе, 1928. – 220 с.
 6. Турсунов Б. Т. Мураккаб синтактик конструкцияларни ўрганишга доир. Халқаро илмий конференция материаллари тезислари (2002 йил 14-15 март, Самарканд). – Самарканд, 2002. –Б.76-77.
 7. Jung W. Grammatik der deutschen Sprache. – Leipzig: VEB Bibliographisches Institut Leipzig, 1967. – 518 S.
 8. Moskalskaja O.I. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. –Moskau: Nauka, 1983. – 316 S.
 9. Bredel Willi. Die Söhne. – Berlin und Weimar: Aufbau Verlag, 1979. – 558 S.
 10. Elger Paul. Jungfrau Johanna. Erster Teil. Greifenverlag zu Rudolstadt, 1977. – 371 S.
 11. Hofe Günter. Roter Schnee. Verlag der Nation Berlin, 1976. –512 S.
 12. Kühn August. Zeit zum Aufstehen. Frankfurt a. M.: Fischer Verlag, 1975. –439 S.
 13. Mann Thomas. Der Zauberberg. – Frankfurt a. M.: Fischer Verlag, 1960. – 900 S.
 14. Remarque Erich Maria. Im Westen nichts Neues. – Berlin: Ullstein Bücher 56, 1967. – 336 S.
 15. Seghers Anna. Die Entscheidung. Aufbau- Verlag Berlin, 1963. –597 S.
 16. Thürk Harry. Der Tod und der Regen, Verlag das neue Berlin, 1968. – 335 S.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/2 (6) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).